

DE EERSTE 1 MEI-VIERING TE BRUGGE VAN EEN MISLUKTE POGING IN 1891 TOT DE EERSTE OPTOCHT IN 1898.

J. D'HONDT °

Honderd jaar geleden in 1890 organiseerden socialistische arbeidersgroeperingen voor de eerste maal in diverse steden van Europa, Amerika en Australië 1 mei-manifestaties ¹. Dit was afgesproken op het stichtingscongres van de tweede Internationale van socialistische partijen te Parijs in 1889 ². Een resolutie van dit congres riep 1 mei 1890 uit tot een internationale actiedag voor de invoering van de achturedag ³. Het voorstel om deze actiedag op 1 mei te laten plaatsvinden kwam van de Amerikaanse delegatie ⁴. Of 1 mei een strijddag of een feestdag was, werd bepaald door de gezindheid van de plaatselijke socialistische partijen. Voor radicale socialistenvan was 1 mei een strijddag waarop diende te worden gestaakt. Gematigde socialistenvan, daarentegen, legden de nadruk op het feest van de arbeid, waardoor ze de maatschappelijke integratie van de arbeiders-

° Lic. geschiedenis, wetenschappelijk medewerker Stadsarchief Brugge ; Speelpleinlaan 68, 8310 Brugge

1. Over het ontstaan en de geschiedenis van honderd jaar 1 Mei werd door het AMSAB (Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging) een tentoonstelling ingericht te Brugge van 23 april tot 6 mei 1990. Geert Van Goethem stond in voor de bijhorende interessante publikatie : *De roos op de revers. Geïllustreerde geschiedenis van 1 Mei in België*, Gent, 1990.

2. In 1889 werd te Parijs door de verschillende afgevaardigden van de nationale arbeiderspartijen de Tweede Internationale (T.I.) opgericht, nadat de Eerste Internationale zich had ontbonden (1876) t.g.v. ideologische meningsverschillen tussen aanhangers van Marx en Bakoening. De T.I. voerde actie rond concrete zaken zoals de achturedag en de strijd tegen de oorlogsdreiging. Wanneer bij het uitbreken van W.O. I. de diverse socialistische partijen voor hun nationale regering kozen, betekende dit het einde van de T.I. Zie o.m. G. HAUPT, *La deuxième Internationale, 1889-1914*, Parijs, 1964.

3. Aanvankelijk was 1 mei 1890 als een eenmalige aktiedag voorzien, maar door het enorme succes werd besloten dit te herhalen. Zie G. VAN GOETHEM, *Op. cit.* p. 55.

4. In de Verenigde Staten van Amerika was reeds op 1 mei 1886 een aktiedag in het teken van de achturenwerkdag op touw gezet. In diverse statenvan hadden deze akties positieve resultaten. Dit was echter niet het geval in Chicago, daar werd deze stakingsdag bloedig onderdrukt door een repressief ingestelde overheid en een agressief patronaat. Het resultaat was de ter dood veroordeling van vier stakingsleiders. Meteen had 1 mei een bijzonder geladen en symbolisch karakter. Zie G. VAN GOETHEM, *Op. cit.*, p. 39.

klasse in de maatschappij bepleitten. Met een vreedzame optocht wilden ze een positief beeld geven van een moreel sterke en zelfbewuste arbeidersklasse.

Deze discussie tussen strijd- en/of feestdag was duidelijk zichtbaar onder de Belgische socialistische beweging. De nog jonge socialistische beweging had zich in België sinds 1885 gegroepeerd in de Belgische Werklieden Partij (B.W.P.). Vanaf haar ontstaan was er een tegenstelling tussen de gematigde Vlaamse fractie (steunend op de sterke Gentse afdeling) en de radicale Waalse vleugel. In Vlaanderen legde men dus meer de nadruk op de 1 mei als feestdag waar niet werd gestaakt maar in een vreedzame stoet werd opgekomen voor de achtuurenwerkdag (vanaf 1891 ook voor het algemeen stemrecht) ⁵.

Brugge lag duidelijk binnen de invloedssfeer van de Gentse gematigde socialistische beweging. In Brugge stootte het socialisme echter op hevige tegenstand. Voor 1914 kon het niet rekenen op een brede basis ⁶. In het laatste kwart van de 19de eeuw had er zich wel een actieve socialistische kern gevormd. Met vallen en opstaan, maar voornamelijk door de steun van de Gentse afdeling, kon deze standhouden en aanvagen met de uitbouw van een plaatselijke partijafdeling. In 1887 startte men met de coöperatieve bakkerij "Werkerswelzijn". In 1892 werd een socialistisch ziekenfonds opgericht en in 1896 ontstond de eerste vakbond van betekenis in de fabriek De Jaegher (later de "Brugeoise"). Op politiek vlak, o.m. door de afwezigheid van het algemeen enkelvoudig stemrecht, speelden de Brugse socialistische bewegingen vóór 1919 geen noemenswaardige rol.

5. G. VAN GOETHEM, *Op. cit.*, p. 59. De aanhangers van de gedachte - 1 mei is een feest van de arbeid - wilden zich resoluut distantiëren van de radicaal-socialistische en anarchistische provocaties, die door de conservatieve pers graag werden aangegrepen om het socialisme in diskrediet te brengen.

6. De oorzaken voor deze moeizame inplanting van het socialisme te Brugge kan men grosso modo tot drie factoren herleiden. De afwezigheid van grote industrieën, de enorme greep van de Katholieke partij op het maatschappelijk leven en de afwezigheid van sociaal-radicalen ideeën in intellectuele kringen en in het hoge geschoolde werkmilieu in tegenstelling tot bv. te Gent. Het basiswerk voor het socialisme te Brugge vóór 1914 is nog steeds de uitgegeven licentiaatsverhandeling van R. VAN EENOO, *Een bijdrage tot de geschiedenis der arbeidersbeweging te Brugge (1864-1914)*, Leuven, 1959. Recenter studies die de periode na 1914 behandelen zijn: J. D'HONDT, *De Belgische Werkliedenpartijfederatie Brugge. Organisatorische ontwikkeling*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling RUG, 1984 en D. STEEVENS, *De streek van lage lonen en lange uren, dl.1 1885-1939*, Brugge, 1985.

In 1891 ondernam deze jonge B.W.P.-afdeling een eerste poging om een 1 mei-viering op het getouw te zetten. De algemene ledenvergadering van de Brugse socialisten op zondag 19 april 1891 nam het initiatief om deel te nemen aan de internationale 1 mei-manifestaties en men besloot aan het stadsbestuur toestemming te vragen voor een openbare manifestatie. De aanvraag werd reeds de volgende dag opgesteld door "schrijver" Jan De Muynck en mede-ondertekend door de "afgevaardigden" Alfons Pleunes en Emiel Anseeuw (zie bijlage) ⁷.

Over de rol en betekenis van letterzetter Jan De Muynck in de socialistische beweging te Brugge is weinig bekend. A. Pleunes en E. Anseeuw behoren duidelijk tot de pioniers van de Brugse afdeling. Beiden waren schoenmakers en medestichters van diverse plaatselijke "rode" verenigingen. Pleunes was secretaris van de coöperatieve en voorzitter van de mutualiteit. Daarnaast was hij medestichter van de toneelkring "Vrijheidsliefde", de turnclub en de propagandaclub. E. Anseeuw was de man van de praktijk. Hij stond o.m. in voor de verspreiding van het socialistisch dagblad "Vooruit" en voor de verdeling van het brood van de coöperatieve. Uit het handschrift en de handtekeningen kunnen we afleiden dat ze alle drie geschoold waren. Een interessant gegeven als men weet dat in 1890 te Brugge nog 40% van de bevolking ongeletterd was ⁸.

In hun aanvraag leggen de Brugse socialisten op drie punten de nadruk : 1 mei is een *feestdag* ter ere van de arbeid, het is een *vreedzame dag* en de viering heeft een *internationaal* karakter. Er is geen sprake van enige actie voor de achturenwerkdag of de invoering van het algemeen stemrecht. Het programma zou er als volgt uitzien : om 8 uur 's avonds een fakkeltocht vanaf de Kruispoort, begeleid door muziek. Na een optocht van anderhalf uur door de voornaamste straten van Brugge (een concreet parcours ontbreekt nog in deze brief), zou men eindigen aan de herberg "de Jambon" in de Spanjaardstraat. Daar was nog een toespraak voorzien. De hele manifestatie zou om 10u30 afgelopen zijn. Het is duidelijk dat 1 mei als een feest werd opgevat (Gentse invloed). Onderaan de brief vinden we de vermelding van het socialistisch partijklokaal : de her-

7. De correspondentie die wij hier behandelen bevindt zich in het Stadsarchief van Brugge (SAB.), Modern Archief, *Police Règlement, 1890-1898*.

8. *Bulletin Communal de la ville de Bruges. 1891*, met jaarverslag van 1890.

berg het "Spaansch Heester" in de Pottenmakersstraat ⁹. Een randschrift ¹⁰ bevat de beslissing van het stadsbestuur op deze 1 mei-aanvraag. Deze viering zou slechts doorgang kunnen vinden indien aan twee voorwaarden werd voldaan : het juiste parcours van de optocht diende te worden meegedeeld en men moest er voor zorgen dat de optocht vóór 7 uur 's avonds zou afgelopen zijn.

Burgemeester A. Visart de Bocarmé deelde dit standpunt op 25 april mee aan De Muynck, Pleunes en Anseeuw. De tijd begon te dringen en twee dagen later, op 27 april, schreef men al een antwoord aan de burgemeester. Het nakomen van de eerste voorwaarde schiep geen problemen. Het parcours liep na samenkomst aan de Kruispoort langs de Langestraat, Predikherenstraat, Braambergstraat, Rozenhoedkaai, Wollestraat, Markt, Vlamingstraat, "Comedieplaats", Academiestraat en ten slotte de Spanjaardstraat waar de herberg "de Jambon" gelegen was.

De tweede voorwaarde (de stoet moet vóór 7 uur 's avonds ontbonden worden) kon men niet nakomen. De Brugse socialisten gaven daarvoor twee redenen op. Als eerste argument stelden ze, eerder vanzelfsprekend, dat "het is niet mogelijk bij klaren dage een fakeltocht (sic) te houden". De ware reden wordt slechts als tweede argument gebruikt nl. vermits de arbeiders tien tot twaalf uren per dag werken, zijn ze pas om 7 uur 's avonds klaar ¹¹. Voor sommigen eindigde de werkdag pas om 7u30 "zoo is het geval in de fabrieken

9. Het "Spaansch Heester" was het eerste officiële partijlokaal. Voordien veranderden de socialisten geregeld van lokaal. Ze belegden vergaderingen in de herbergen "Kunstliefde" in de Wapenmakersstraat, "De Karpel" op de Vismarkt, het "Wit Huis" nabij de Smedenpoort en het oud partijlokaal van de liberalen het "Rood Huis" in de Ganzestraat. Zie G. MICHIELS, *Uit de wereld der Brugse mensen. De fotografie en het leven te Brugge, 1839-1918*. Brugge, 1978, p. 177.

In 1892 slaagden de Brugse socialisten erin om voor het eerst een eigendom te verwerven en in te richten tot volkshuis met café, winkel en bakkerij. Het lokaal was gelegen in de Kleine Kuipersstraat.

10. Ondanks de vermelding "college" vonden we deze beslissing niet terug in de notulen of proces verbaalen van het Schepencollege.

De bedoeling van dit opschrift was waarschijnlijk om de ambtenaar belast met de administratieve afhandeling van deze zaak in te lichten wat hij in het antwoord aan Jan de Muynck moest schrijven.

11. In België was 1 mei pas vanaf 1947 een wettelijke vakantiedag. Verschillende gemeentebesturen (Gent in 1911) en bedrijven hadden al voordien 1 mei aanvaard als een betaalde vakantiedag.

van De Jaegher, Steinmetz en in andere groote werkhuizen”¹². Indien de arbeiders voortijdig hun werk verlaten, zouden ze ongetwijfeld hun job verliezen. Daarom vroeg De Muynck nogmaals om de stoet om 8 uur te mogen starten. Hij wees op het vredelievend karakter en stelde zichzelf borg voor het bewaren van de openbare orde.

De Brugse burgemeester hield het been stijf. In zijn antwoord van 28 april verschool hij zich achter zijn functie van beschermer van de openbare orde en gebruikte daarvoor volgende argumentatie : “daer er in de duisterheid te vrezen is dat ... andere dan leden van uwen bond in uwen gelederen... eene plaats zouden innemen en aan uwe manifestatie een ander karakter zouden geven dat (sic) dat die gij wel begeert”.

De leiding van de Brugse socialisten besloot dan om af te zien van de organisatie van de eerste 1 mei-viering. Zij beseften dat ze onmogelijk de stoet vóór 8 uur 's avonds konden eindigen en dat ze over geen drukkingsmiddelen beschikten om de burgemeester van zijn standpunt te doen afwijken.

Rond deze eerste en mislukte poging om in Brugge een 1 mei-viering te organiseren, rijzen toch enkele vragen. Waarom stelde burgemeester Visart de Bocarmé de voorwaarde dat de stoet vóór 7 uur moest afgelopen zijn ? Hij was zeker op de hoogte van het feit dat de arbeiders tot 7 uur moesten werken. Was dit geen handig maneuver om doelbewust en op een geraffineerde wijze het 1 mei-feest niet te laten doorgaan ? Verder kan men zich afvragen waarom de Brugse socialisten het eigenlijke feest niet hebben verplaatst naar de eerste zondag na 1 mei zoals het toen in verscheidene steden gebruikelijk was¹³.

Een antwoord ligt gedeeltelijk binnen de Brugse B.W.P.-afdeling zelf, een jonge en onervaren partij met een gebrek aan sterke persoonlijkheden en zonder grote aanhang. Het is duidelijk geen revo-

¹² De fabriek De Jaegher was oorspronkelijk een ijzergieterij in de Raamstraat. Het ontwikkelde zich tot een groot metaalverwerkend bedrijf waar de eerste socialistische vakbond van enig belang werd opgericht. In 1902 verhuisde dit bedrijf onder de naam “Brugeoise” naar Sint-Michiels waar het nog steeds actief is, nu onder de naam BN/Bombardier. Het bedrijf van Ch. Steinmetz was een borstelfabriek met mechanische houtzagerij, gelegen langs de buitenvesten tussen de Boeverie- en de Smedenpoort op het grondgebied van Sint-Andries.

¹³ G. VAN GOETHEM, *Op. cit.*, p. 91.

lutionaire groepering. De taal en stijl die ze gebruiken is voornamelijk en hoffelijk. Het woord "socialistisch" wordt (angstvallig ?) verzwegen in hun brieven en ze leggen zich nogal gelaten neer bij de beslissing van de burgemeester. In hun brief van 29 april besluiten ze met de laconieke opmerking : "toekomende jaar valt de arbeidersfeest op een zondag, dan zal het ons mogelijk zijn bij klaren dage een betoging in te richten, wij durven hopen mijnheren dat gij dan zoals heden zult toestemmen dat zij plaats grijpe."

In 1891 was het 1 mei-feest te Brugge dus niet doorgegaan. Lukte het in 1892 wel, toen 1 mei op een zondag viel ? In het Stadsarchief werd geen aanvraag gevonden voor dat jaar. Wel werd er binnen de Brugse afdeling op 1 mei 1892 feest gevierd omdat het nieuw lokaal in de Kleine Kuipersstraat werd geopend. Deze viering werd enkel binnenskamers gehouden, niet op de openbare weg. Waarom de leiding geen stappen ondernam om aan dit feest een openbaar karakter te geven, is een raadsel. Waarschijnlijk zouden ze opnieuw op onbegrip van de burgemeester stuiten. Want toen de gouverneur van West-Vlaanderen, baron Leon Ruzette, op 19 april 1892 aan de burgemeester een verslag vroeg betreffende de geplande activiteiten van de arbeiders op 1 mei, kreeg hij een geruststellend antwoord van A. Visart. In Brugge was niets voorzien dat aanleiding zou kunnen geven tot sociale onrust. Hij meldde wel de opening van het lokaal van de socialisten, maar dit heeft plaats "en huis clos". Zijn besluit was echter wel zeer verhelderend : "Je n'autoriserai d'ailleurs aucun cortège et aucun manifestation en la voie publique" ¹⁴. Toch was niet iedereen overtuigd van de sociale rust. Twee dagen vóór 1 mei vroeg de filiaalhouder van de Nationale Bank te Brugge aan het stadsbestuur speciale bewaking voor zijn bank op 1 mei "à l'occasion des fêtes sociales" ¹⁵. Volgens de plaatselijke pers hebben er op 1 mei 1892 geen openbare manifestaties of ongeregeligheden plaats gevonden ¹⁶.

Tijdens de jaren 1893-94 maakte het socialisme te Brugge een diepe inzinking door. Anseele diende in eigen persoon de orde te herstellen en een reorganisatie door te voeren. Deze ingreep wierp vanaf 1895 reeds zijn vruchten af en een heropleving was zichtbaar.

14. SAB., Modern Archief, *Police Règlements*, 1890-1898.

15. SAB., Modern Archief, *Repertorium van ingek. corr. van de 2de afdeling, "Repertoire"*, nr. 91, 29 april 1892.

16. Stadsbibliotheek Brugge (SBB.), *Gazette van Brugge*, 2 mei 1892, 2E.

De mutualiteit en de coöperatieve breidden hun ledenaantal uit. Intense propaganda werd gevoerd, de stad werd toen overspoeld door meetings en vergaderingen ¹⁷.

In 1898 vond dan eindelijk de eerste 1 mei-optocht plaats (D. Steevens stelt hiervoor het jaar 1899 voorop ¹⁸). Een goedgekeurde aanvraag voor het jaar 1898 is bewaard ¹⁹. Toen viel 1 mei ook op een zondag en was men in de mogelijkheid om tijdens de namiddag een optocht te houden. Een verslag van deze eerste 1 mei-viering in de katholieke "Gazette van Brugge" van 2 mei 1898 toont aan dat deze viering wel degelijk doorging :

"De socialisten van Brugge hebben gisteren den 1e mei gevierd. Wij zagen den stoet rond 6 uren 's namiddags, voortbijtrekken op de Schouwburgplaats met een muziek van Gent aan 't hoofd en verscheidene groepen, voorafgegaan door kartels, maar de mannen stapten nog al rap voort, zodat wij de opschriften niet allemaal konden lezen : wij bemerkten toch "Arbeid en Vrede, Eerbied voor den Werkman" 't was de roode kleur die overheerste, rode vlaggetjes, roode bloempjes en roode kokarden, meisjes met rode kleren, hier en daar een vrouwmensch met rooden rok. Ons docht dat de stoet zoo iets als 200 tot 250 betogers telden, kleine jongens meebe-grepen. 't Waren niet al Bruggelingen en 't moesten daar Walen bij zijn, want een liep rond roode bloempjes aanbiedende en roepende : Achetez un fleur, veux tu, c'est pour le propagand. Nogal veel politieagenten waren er om de stoet te ... beschermen, hetgene in 't geheel niet nodig was, want het volk bekeek de betoging met blijkbare onverschilligheid" ²⁰.

In 1891 was de Brugse B.W.P.- afdeling nog te jong en te beperkt in omvang om een 1 mei-stoet te organiseren. Daarin werd ze zeker niet aangemoedigd door het conservatief-katholieke stadsbestuur. Zeven jaar later was ze voldoende organisatorisch en kwantitatief uitgebouwd om de eerste 1 mei-viering te doen slagen. Dit was voornamelijk een gevolg van de geslaagde ingreep van de Gentenaar E. Anseele. Aan deze groei van de socialistische beweging in Brugge werd echter tijdens de daaropvolgende jaren een halt toege-roepen door de opkomst van de christen-democraten o.l.v. Minnebo en Fonteyne.

17. R. VAN EENOO, *Op. cit.* pp. 170-173.

18. D. STEEVENS, *Op. cit.*, p. 93.

19. SAB., *Modern Archief, Police Règlements*, 1890-1898.

20. SBB., *Gazette van Brugge*, 2 mei 1898, 3C.

BIJLAGE : brief van de Brugse afdeling van de B.W.P. aan het stadsbestuur van Brugge, 20 april 1891

(SAB., Modern Archief, *Police Règlements*, 1890-1898).

Aan de Heren Burgemeester en Scheepenen de Stad Brugge
Mijnheeren,

De brugsche afdeling der werklieden partij van Belgie heeft op hare algemeene vergadering van verleden zondag 19de dezer besloten op 1ste mei aanstaande, zijnde de dag aangenomen door het Proletariaat der gansche wereld als feestdag van den Arbeid, een optocht te houden door de straten onzer stad.

Dezen optocht zou natuurlijk van vredelievenden aard zijn en opgeluisterd worden door hoornblazers, trommelaars, musiekanten en verlicht door fakels.

Zij zou 's avonds om 8 uren gevormd worden aan de Kruispoort, vervolgens de bijzonderste straten der stad doorwandelen en omtrent 9 1/2 uren bij het lokaal de Jambon, Spanjaardstraat aan komen. In dit lokaal zou een toespraak gehouden worden, derwijze, dat de gansche plechtigheid om 10 1/2 uren zou geeindigd zijn.

Dezen brief mijnheeren, dient om U de toelating te vragen dezen optocht te houden.

Hopende dat onze vraag zal ingewilligd worden en het de Brugsche Werklieden zal toegelaten zijn, met hunne Broeders aller steden en landen feest te vieren voor het edelste, het waardigste aller daden, den Arbeid; bieden wij UE., Mijnheeren de uitdrukking onzer hoogachting.

Namens de afdeling van Brugge van de Belgische werklieden partij.

De schrijver,
Jan De Muynck (handtekening)

De afgevaardigen, (sic)

A. Pleunes, (handtekening)

E. Anseeuw (handtekening)

Gedaan te Brugge, den 20 april 1891 in het lokaal : Spaansch heester,
Pottemaekerstraat.

(In de marge)

College,

Stad Brugge, Ingekomen den 21 april 91

Toegestaan, maar alleenlijk indien (doorstreept : het gedurende de klaren dag gedaan worde, en dat) de weg aangeduid zij aan den Burgemeester of aan Mr. Cauwe, en dat het ingericht zij op zulke wijze dat alles, op straat, naar 7 ure 's avonds gedaan zij.